

Bu sayı

Bilindiği gibi, bundan on yıl önce, 15 Eylül 2008’de, Wall Street bankası Lehman Brothers’ın iflası ile birlikte dünya ekonomisinde büyük bir finansal çöküş yaşanmıştı. *Devrimci Marksizm* dergisi ve yazarları, bu çöküşle birlikte kapitalizmin 1930’lu yıllarda yaşanan Büyük Buhran’la karşılaştırılabilecek yeni bir depresyona girmiş olduğunu savunmuşlardı. Şimdi geldiğimiz nokta, neoliberal çağda büyük bir kırılmayı temsil ediyor ve 40 yıla yaklaşan bir birikim düzeninin tükendiğine dair işaret veriyor. Bunun sonuçları büyük olasılıkla uzun yıllar devam edecek.

Egemen sınıf temsilcilerinin ve burjuva iktisatçılarının dili şimdilik depresyon demeye varmıyor, ama onların dili söylemiyor diye dünya ekonomisinde bir depresyonun yaşanmadığı anlamına gelmiyor bu. Siz dünyaya öyle bakıyorsunuz diye dünya öyle olmuyor maalesef!

Burjuva iktisatçılarının kapitalizmin ekonomik krizlerine yaklaşımı, çoğunlukla krizi geçici bir durum, bir yol kazası ya da basit bir olumsuzluk olarak görmektir. Böylece kapitalizmin iç çelişkileri ve yapısal özellikleri kolayca göz ardı edilir. Buradan yola çıkarak ulaştıkları en önemli sonuç, kapitalizmin krizlerden her zaman daha güçlenerek, kendini yenileyerek çıkacağından başka bir şey değildir. Ama adı üzerinde, burjuva iktisatçısı! Başka bir şey söylemesini beklemek zaten tuhaf olur. İşin daha önemli tarafı, solun bir kısmının da benzer bir düşünceye sahip olması. İçlerinde krizin tek sorumlusu olarak AKP iktidarını ve onun anti-demokratik uygulamalarını görenler bile var. Demek ki AKP iktidarı alaşağı edildiğinde kriz filan da kalmayacak. Bu nedenle olmalı, bu sol tayfa, işçi sınıfından tamamen bağımsız olarak bir demokrasi mücadelesi verilebileceğini,

“özgürlükçü ve demokratik bir (parlamento) sistemi” oluşturulabileceğini düşünüyor. Bunun ucu AB’ye üye olursak ülkeye demokrasinin geleceğini söylemeye kadar gidiyor elbette. Başka bir kısım sol çevre de tam tersine, ekonomik krizin kapitalizmi kendiliğinden yıkacağı beklentisi içinde.

Kriz, kapitalizmin kendisini yeniden ayağa dikmesiyle sonuçlanabilir elbette, ama kapitalizmin yıkılmasına da neden olabilir. Bunun değişmez bir yasası yoktur, hangisinin gerçekleşeceğini son tahlilde belirleyen şey karşıt sınıflar arasındaki mücadeleden başka bir şey değildir ve bunun sonucu önceden belirlenemez. Ancak belirli toplumsal koşullar bir araya gelirse o durumda kapitalizm yıkılabilir ya da tersine krizden çok daha güçlü çıkabilir. Yani kriz, özellikle de depresyon türünden krizler genel bir eğilim olarak sınıf mücadelesini kışkırtacaktır. Ancak bu, kapitalizmin hemen yıkılacağı anlamına gelmez. Koşulların uygun olduğu durumlarda kriz, bir devrime yol açabilir. Diğer taraftan işçi sınıfının toplumdaki diğer ezilen sınıfları etkileme gücünün olmadığı yerlerde durum burjuva sınıfının yararına olabilir, hatta faşizm gündeme gelebilir. Demek ki kapitalizmin yıkılıp yeni bir toplumsal ekonomik düzenin kurulması, en nihayetinde sınıf mücadelesine bağlıdır.

Gel gelelim son zamanlarda bir ekonomik toparlanmaya geçildiğine ilişkin bolca konuşma var gerek medyada gerek iktidar tarafında. Buna ilişkin bir kaç veri de gösterilebilir elbette. Ancak bir toparlanma varsa, bunun en büyük kaynağının krizin faturasının giderek işçi ve emekçilere yüklenmesi olduğundan kimse kuşku duymamalıdır. Tüm bunlar, sol açısından siyasi mücadele görevlerini gündeme taşıyacaktır.

Bu somut güncel durum dolayısıyla bu sayının ilk dosyası, halihazırda yaşanan krizin ve bunun sonuçlarının işçi ve emekçilere yüklenmesine karşı geliştirilebilecek mücadelenin doğru bir analizini yapabilmek amacıyla ekonomik kriz başlığını taşıyor.

Kriz dosyasının ilk yazısı Kurtar Tanyılmaz’ın imzasını taşıyor. Tanyılmaz, Türkiye’deki ekonomik krizin etkilerini başta emekçiler olmak üzere toplumun çeşitli kesimlerinin her geçen gün daha ağır bir şekilde hissettiğini vurguluyor. Yazara göre hükümetin ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın baştan beri krizi inkâr etmesi ya da “dış güçler”le açıklaması karşısında, Türkiye kapitalizminin yaşadığı krizin hangi evresinde bulunduğumuzu, bu krizin gerçek nedenlerini ve büyük burjuvazinin ve AKP hükümetinin bu kriz karşısında yakın gelecekteki hedeflerinin neler olduğunu ortaya koymak önem taşıyor. Kurtar Tanyılmaz, makalesinde bu sorulara cevap arıyor ve kriz karşısında Türkiye işçi sınıfını önümüzdeki dönemde nelerin beklediğine ve nasıl bir mücadele hattı izlenmesi gerektiğine ışık tutmayı amaçlıyor. Tanyılmaz, ciddi bir durgunluğa doğru evrilen söz konusu krizin arka planında dünya kapitalizminin bir büyük bunalımdan geçiyor olmasının yattığını belirttikten sonra, böylesi bir süreçte asıl sorumluluğun hem Türkiye büyük burjuvazisine hem de AKP iktidarına ait olduğuna işaret ediyor. Krizin bedelinin, burjuvazinin ülkeyi “Avrupa’nın Çin’i yapma”

hedefiyle uyumlu olarak hükümetin izlediği politikalar çerçevesinde işçi sınıfına ödetileceğini ortaya koyan Tanyılmaz, sınıflar arasında uzlaşma imkânlarının yok denecek ölçüde az olduğu böylesi koşullarda, emperyalizmden ve burjuvaziden bağımsız bir politik hat temelinde işçi sınıfının ihtiyaç ve taleplerini merkeze alan geniş bir emek cephesi örgütlemenin öncelikli bir görev olduğunu belirtiyor.

Dosyanın ikinci yazısı Levent Dölek'e ait. Levent Dölek'in "Krizi kim yarattı? Faturayı kim ödeyecek?" başlıklı yazısı da yine Türkiye'deki ekonomik krizin gelişimine odaklanıyor. Yazı ekonomik krizin tezahürlerini ele aldıktan sonra gelinen noktanın sadece AKP'nin ekonomi politikaları ile açıklanamayacağını, AKP'nin çok daha erken bir aşamada, 12 Eylül döneminde başlamış olan neo-liberal sınıf taarruzunun bir sürdürücüsü olduğunu belirtiyor. Ekonomik kriz sürecinde faturayı kimin ödeyeceği sorusunun cevabını sınıf mücadelesi sahasında arayan Dölek, sermayenin sınıf taarruzunda kullandığı ideolojik söylemleri deşifre etmeye odaklanıyor.

Bu sayımızdaki ekonomik kriz dosyasının üçüncü yazısında Sungur Savran, dergimizde kullanılan adıyla Üçüncü Büyük Depresyon'un 2008 finansal çöküşünün 10. yılında hâlâ sürmekte olduğunu ve daha da derinleşmesi ihtimalinin yüksek olduğunu ortaya koyuyor. Savran, burjuva iktisat teorisinin depresyon olgusunu kasıtlı olarak görmezlikten geldiğini, Marksistler arasında ise, depresyon olgusunu kavrayan az sayıda iktisatçının (örneğin Anwar Shaikh ve Michael Roberts'ın) bunun kapitalizmin nihai krizi olabileceği ihtimalini ufuklarının dışında tuttuğunu dile getiriyor. Oysa Savran'a göre, bu kriz, aynen daha önce yaşanan iki büyük depresyon gibi, kapitalizmin tarihi gerilemesinin ve sosyalizmin insanlık için gerekli hale gelmesinin ürünüdür. Üretici güçlerin toplumsallaşması ve uluslararasılaşması süreçleri nedeniyle, Marx'ın *Kapital*'de ifade ettiği gibi, artık sermaye ilişkisinin sınırlarına sığmaması, dünya çapında merkezi demokratik planlamayı insanlığın ileriye doğru yürüebilmesi açısından bir ihtiyaç haline getirmiştir. Savran yazısının geri kalanında bu süreci inceliyor. Burjuva finans teorisinin, içinden geçmekte olduğumuz krizi açıklamak için "sistem riski" kavramına başvurmasını da aynı sürecin bir başka yüzü olarak ele alıyor. Ulaştığı sonuç, depresyonun dünya politikasını ve sınıflar mücadelesini altüst ettiğidir. Krizden hangi sınıfın lehine çıkacağımızı bu politik altüst oluşun sonucu belirleyecektir.

Depresyon, üç yazarın da yer yer vurguladığı gibi sınıf mücadelesinin genişlemesi ve giderek sosyalizmin olanaklı hale gelmesinin koşullarını yaratıyor. Öyleyse yeni devrimlere hazırlanmak gerek. Bu durumda geleceğe yönelik ilke ve yöntemlerin de şimdiden tartışılması ve belirlenmesi gerekiyor. Sosyalist planlamanın geçmişte nasıl uygulandığı ve gelecekte nasıl olması gerektiğinin tartışılması bu hazırlıklardan bir tanesi.

Bu çerçevede dergimizin bu sayısından itibaren sosyalist planlama konulu bir akar dosya yayımlayacağız. Konuyla ilgili sunuş yazımızda da belirttiğimiz üzere, bu dosyada hem geçmişte yapılmış önemli teorik tartışmalara hem de

20. yüzyıldaki sosyalist planlama deneyimlerini değerlendiren yazılara yer vereceğiz. Bu sayımızda iki yazı ile yola koyuluyoruz. İlki, Özgür Öztürk'ün "Piyasa ekonomisinin sonuna doğru" başlıklı makalesi. Öztürk, *Devrimci Marksizm* dergisine de emek vermiş olan dostumuz, yoldaşımız ve hocamız Nail Satlıhan'ın anısına kaleme aldığı bu yazıda, kapitalist piyasa ekonomisi sisteminin sonuna yaklaşmakta olduğumuz tespitinden hareketle, sosyalist planlama üzerine düşünüp tartışmamızın aciliyetini vurguluyor. Piyasa-dışı yollar üzerine düşünme çabasını teşvik etmeye çalışıyor. Bu çerçevede, iki temel iddia öne sürüyor. Birincisi: piyasa yandaşlarının sosyalist planlamaya yönelttikleri itirazlar geçersizdir. Öztürk bu iddiasını planlamaya karşı geleneksel (Mises-Hayek kaynaklı) eleştirileri ve (Türkiye'de okuyucuların özellikle Nail Satlıhan'ın çevirileri ile tanıştığı) piyasa sosyalizmi tartışmasını inceleyerek savunuyor. Sosyalizmin piyasaları dışladığı yönündeki ikinci iddiasını ise plan-piyasa ikilemini tartışarak savunuyor. Kapitalizm sonrasındaki "geçiş" döneminde tüketim malı piyasalarının kısmen var olabileceğini, ama sosyalizmin piyasayı, meta üretimini, para dolaşımını içerebileceğini öne sürüyor.

Sosyalist planlama dosyamızın ikinci yazısı Allin Cottrell ile W. Paul Cockshott'un "Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından sosyalist planlama" başlıklı 1993 tarihli makaleleri. Cottrell ve Cockshott, sosyalist aydınların planlama konusundaki suskunluklarını eleştirerek, sosyalist planlamanın piyasa sistemine üstünlüğünü savunuyorlar. Bu bağlamda, Sovyetler Birliği'ndeki planlama çabalarının çeşitli eksikliklerini tartışıyorlar. Yazarlara göre, Sovyetler Birliği'nde uygulananandan daha farklı ve daha etkin planlama yöntemleri vardır ve bunlar teknik bakımdan kesinlikle olanaklıdır. Cottrell ve Cockshott bu tarz farklı yöntemleri kısaca örnekliyor ve bunların 1990'ların bilgisayar teknolojileriyle bile uygulanabilir olduğunu ampirik olarak kanıtlıyorlar. İki yazarın Sovyetler Birliği'ndeki planlama sorunlarını o ülkedeki bürokratik egemenlik sisteminden soyutlayarak tartışmalarının hatalı bir yaklaşım olduğu kanısındayız. Bununla birlikte, sosyalist planlama tartışmasına özgün ve ufuk açıcı bir katkı sunduklarını düşünüyoruz.

Bu sayımızda okuyucularımıza ilginç bir sürprizimiz var: Kübalı bir Trotskisti tanıtıyor ve bir yazısına yer veriyoruz. Tam adıyla Celia Hart Santamaría, 1963 doğumlu, 2008'de bir trafik kazası sonucunda hayatını erkenden yitirmiş bir Marksist yazar. Hem annesi, hem babası Küba devriminde fiili olarak yer almış kahramanlar. Celia Hart, Doğu Almanya'da yüksek öğrenim görürken düş kırıklığına uğrayarak Trotskist olmuş. Memleketine döndükten sonra 2003'ten itibaren yazdığı yazılarda Trotskiy'in Sovyetler Birliği'nin bürokratikleşmesine ve Komünist Partisi'nin Marksist programdan koparak "tek ülkede sosyalizm" başlığı altında milli komünizme saplanmasına yönelik eleştirilerinin, 21. yüzyılda sosyalizmin kurulması için ne denli vazgeçilmez olduğunu işlemiş. Buradaki yazısında, başka bir dizi yazısında da olduğu gibi, Trotskiy'i Kübalılara ve Latin Amerikalılara Che ile ortaklıkları temelinde anlatıyor. Önümüzdeki sayılarda

Celia Hart'ın başka yazılarını da okurlarımıza sunmayı planlıyoruz.

Bu sayıda üç kitap değerlendirmesine yer veriyoruz. Bunlardan ilkinde Ertuğrul Oruç, Kayıhan Parla'nın derlediği *Türkiye'de Sağlıkta Kamu-Özel Ortaklığı: Şehir Hastaneleri* başlıklı çalışmayı ele alıyor. Oruç'a göre KÖO modeli riskin kamuya, kârın sermayeye aktarıldığı bir finansman modeli ve kitapta da bu fazlasıyla vurgulanıyor. Ancak Oruç, kitabın yazarlarından farklı olarak şehir hastaneleri projesinin esas sorununun sağlık emek (üretim) süreci olduğuna dikkat çekiyor. Nitekim bu proje, asıl olarak sağlık emekçilerinin nerede, ne zaman, ne sıklıkla, hangi işlemi yapacağını planlayıp emek denetim süreçlerinin sağlık emekçilerine dayatılarak mümkün olan en yüksek karı elde etmeyi amaçlayan bir proje yazara göre. Kitap ise, Oruç'a göre üretim alanını hedefleyen mücadeleler konusunda sessiz kalıyor. Buradan yola çıkarak Oruç, şehir hastaneleri meselesinin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini, bu değerlendirmede sağlık emekçilerinin sistemdeki öneminin doğru tespit edilmesi gerektiğini vurgulayarak asıl hedefin sağlık emek süreci olması gerektiğini belirtiyor. Şehir hastanelerine karşı mücadele ancak sağlık emekçileri ile gerçekleştirilebilir çünkü.

İkinci kitap değerlendirmesi Mehmet Cihan Yılmaz tarafından yazıldı. Yılmaz, Patrick Deville'in Trotskiy ve romancı Malcolm Lowry'nin Meksika hikayeleri üzerinden aynı dönemlerde yolu Meksika'dan geçmiş ünlü simaları anlattığı *Viva* adlı kitabını değerlendiriyor. Yılmaz, öncelikle kitabın türüne ilişkin kısa bir tartışma yapıyor. Yazara göre kitabın bir roman olarak değerlendirilmesi bir hatadır, daha çok bir belgesel anlatı olarak düşünülmelidir, zira kitap bir kurguya değil belgeler ve tanıklıklara dayalı bir anlatım sergiliyor. Buna ek olarak Yılmaz'a göre Deville, kitabında iki büyük hata yapıyor. Kitapta Trotskiy ile Lowry'yi birleştiren iki nokta, bir dönem Meksika'da yaşamış olmaları ve ikisinin de hayatlarını çok önem verdikleri bir amaç uğruna geçirmiş olmaları. Ancak Yılmaz'a göre biri dünya devrimini gerçekleştirmeyi, diğeri yazmaya çalıştığı bir romanı bitirmeyi amaçlayan iki kişiyi karşılaştırmak kitabın birinci hatası. Bu nedenle kitapta, Trotskiy'nin Dördüncü Enternasyol kurma çabası kendisi hakkındaki anlatıda bir detay olarak duruyor. İkinci hata ise olayın geçtiği Meksika'nın coğrafi özelliklerinin dışında ekonomik ve siyasal özelliklerinin yeterince vurgulanmaması. Bu nedenlerle Yılmaz'a göre Deville'in kitabı yarısı olmayan bir Trotskiy masalı gibi duruyor.

Üçüncü kitap değerlendirmemiz Mehmet Turan'ın tarihi TKP üzerine bir yeni kitabıyla ilgili. Dergimizin sürekli okuyucuları, geçmişte Mehmet Turan'ın sosyalizm, Stalinizm ve TKP ile ilgili yazılarına sık sık yer vermiş olduğumuzu hatırlayacaktır. Sungur Savran buradaki yazısında, Turan'ın yeni kitabının TKP'nin Stalinist uygulamalarını ve Sovyet partisine kölece tâbi olmasını anlamak bakımından çok değerli bilgiler içerdiğini belirttiikten sonra, yazarı, TKP içindeki muhalefetler konusunda elde bulunan tarihi malzemeye yeterince eleştirel yaklaşmaması dolayısıyla eleştiriyor. Savran'a göre, TKP içinde, özellikle

Devrimci Marksizm 36

Nâzım Hikmet çevresinde gelişen muhalefetler, partinin tarihinin önemli ve daha derinlemesine keşfedilmeyi bekleyen olgularıdır.

Gelecek sayılarda görüşmek üzere...